

aestmar lo dampnatge qui's segueix per malvat príncep», Llull (*Merav.*, *NCL.* II, 131); altres vegades les discrepàncies en la lliçó manuscrita deixen en el dubte, però segurament la forma autògrafa també seria llavors *aestmar*: «A, Déus pacient! Qui puria *aestmar* tan gran paciència, qui per paciència has vençuda la mia ira tant fortment, que d'aquí avant tots los jorns de ma vida sotsmet a paciència!», Llull (*Blanq.*, *NCL.*, 114,24, on en canvi el ms. usat per l'ed. O. C. porta *aestmar*); i també en la *Cròn.* de Jaume I (Ag., 98), on la lliçó ms. difereix entre *smaria* i *estimaria*, és versemblant que tots dos siguin modernitzacions d'*aesmaria*.

Des dels volts de 1300, però, el que ja es troba generalment és *aesmar*: en Descloit (veg. nota supra), Muntaner, etc., i fins en altres passatges de Jaume I i de Llull: «*aesman*-los que hi podia haver tro a 400 hòmens a caval e a peu, la major força dels hòmens de València» (299), «qui vol donchs entrar en l'orde de cavayleria, *aesmar* e pensar li cové lo noble començament de cavayleria», Llull (*Orde de Cav.*, f° 7v, que no escua a separar a *esmar* li cové, amb mala sintaxi, *Blanq.* II, 214,26); «respòs la philosophis: certes si axí era com tu *aesmes*, seria cosa fort monstruosa e strana», *Boeci* (177). En últim terme es produí la contracció en *esmar*, que trobem així mateix en oc. ant. en textos més tardans que se cita també en passatges de Muntaner, etc., i que no sempre serà deguda a modernització dels escribes, probablement ja no en Antoni Canals: «bo és tresor desirable, qui no s pot *esmar* en la sua valor» (*Carta de St. Bernat*, *CoDoACA* XIII, 461). D'aquesta (i ja en part d'*aesmar*) fou derivat postverbal el nostre *esme*.

Per més que avui el verb (*aesmar* és ja només cosa del passat, no deixa de quedar-ne romanalles curioses en les valls prepirinenques més arraconades, com la Batonia de Rialb: «a l'últim vai *ezmá* lo camí» 'ensopegar-lo, adonar-se'n' m'explicaven uns guies improvisats entre Gualter i La Serra (1956).

Al costat i en lloc de la forma *aesmar* del català estricte, aviat anà penetrant la forma *estimar* estergida i imitada del llatí. Ja la trobem en alguns passatges de les Grans Cròniques, de Llull, dels *Costums de Tortosa*, almenys en els mss. De tota manera és segur que ja era ben usual en el S. XIV, en el seu sentit llatí: «fo *estimat* que-n moriren, dels enemichs, entorn mil e docentes persones, entre de cavall e de peu», *Cròn.* del Cerimoniós (48), i en força documents d'aquest segle (veg. *AlcM*); com apareix majorment segur si tenim en compte l'aparició que ja fan llavors els derivats postverbals *estim*, *estima*; més encara, és clar, en el XV: «la *estima* la qual faeren dotze prohòmens elegits per lo Conçell de Tàrraga, *estimant* migençant sagrament los troços de terra, en lo terme del dit Castell del Tayadell, com en les dites *estimes* serà tengut», doc. de l'arxiu mun. de Bna. de c. 1425 (*Careta, Barbr.*, p. 429); en el període antic hi devia haver encara consciència que *estimar* i *esmar* eren duplicats, però s'establí una gradació, suposant en *estimar* un veritable càlcul, a diferència de la mera divinió d'*as-*

mar: «no-s pot *asmar*, / menys *estimar* / los artificis / ni:ls edificis / dels meus palaus», JRoig (*Spill*, 7073).

En la nostra llengua la forma, al començament cultista, *estimar* va posar des del principi arrels tan fondes, que es féu apta per descabdellar ben aviat nous i populars significats. 'Agrair, apreciar' és ja el significat que té en un doc. mallorquí de 1484 relatiu a Joana de Pinós (*BSAL* VIII). *Estimar* més 'preferir' (< 'prear en més'), ja força usat per JoMartorell: «més *stime* la mort que viure sense vostra senyoria» (Ag. I, 15) i pel seu plagiari i explotador Galba: «tots quants eren, axí hòmens com dones, benehien a Tirant, e més l'*estimaren* tenir per senyor que no al Rey» (Ag. IV, 9); «cayguí mort de la gran sanch perdia, y *stimava* més anar-me'n que no que m'acabàs de matar», a. 1527 (*BABL* IV, 379); ulteriorment es va tendir a fixar-ho en la construcció de datiu ètic *estimar-se més*, o tant *m'estimo*, etc.

El més important, però, d'aquests descabdellaments l'hem comentat ja a *AMAR*: en el qual aquest verb tendeix a assumir el paper de reemplaçant, al principi merament reservat, púdicament atenuat, de l'expressió directa de l'amor; finalment, en el llenguatge parlat, i cada cop més fins en el literari, va convertint-se en el substitut directe i objectiu del mot solemne, tradicional, i literari, d'alt coturn, *amar*. S'ha tendit a exagerar el caràcter modern de la data d'aquest fenomen, i a reconèixer-li menys extensió geogràfica de la que té. G. Colon en un article més aviat juvenívola (*Supl. Lit. de «Levante»*, 3-II-56) sosté que és només mallorquí i del Principat, i arriba a l'extravagància de donar a entendre que no és anterior a la fi del S. XIX, perquè no en troba a mà testimonis anteriors al *Canigó* de Mossèn Cinto! De fet, però, havia d'haver precisat que és general no solament a totes les Balears,³ i fins a l'últim extrem del Princ.⁴ sinó també al ross., les Marques d'Aragó, i en terres valencianes almenys fins al Maestrat: «—Pos, dis-me ara aont anem? —fa ell. I ella: —M'*estimes*? —Ja no! —Pos fora: lo camí desfem. —Tampoc! —Pos no t'emprimes / en amar: a esta empresa / has de portar cor gran i ànima encesa», *Seidia* (6). Colon peca, com sempre, d'excessiva credulitat en la força demostrativa i en la ingenuïtat de la documentació literària accessible. Amb aqueixa mena de miopia no s'adona que durant molt de temps aquesta acc. fou reputada com a «vulgar» o impròpia, cosa de gent amb poc llatí, amb expressió excessivament afectiva.

Que l'acc. 'amar' era usual des de molt abans del S. XIX salta a la vista, i no obstant a causa d'aquest prejudici dels «savis» i dels mestres (mestre significà durant segles 'mestre de llatí, o en llatí', «gramàtica» era sinònim de 'llatí') el mot no figurava, naturalment, ni en els diccs., ni en la documentació civil o religiosa, ni en la literatura respectable. Fa gran cas Colon que el mot manqui no sols en els diccs. valencians sinó també en els antics del Princ., i que no es «troba encara en el Voc. Cat.-Alem.» de 1502, ni en el *DTO.*, ni en *Lacav.*⁵ Però això redunda en una reducció *ad absurdum*, car també Belv. i totes les edicions del